KRAJINSKI PARK GORIČKO: OMEJITVE IN MOŽNOSTI ZA RAZVOJ ZAVAROVANEGA OBMOČJA

Petra Gostinčar
Ulica Jožeta Kopitarja 58,
SI – 1351 Brezovica, Slovenija
e-naslov: petra.go@gmail.com

Boštjan Jerebic
Mostje 63,
SI – 9220 Lendava, Slovenija
e-naslov: bostjan_jerebic@yahoo.com

Jani Kozina
Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Trnovski pristan 2,
SI – 1127 Ljubljana, Slovenija
e-naslov: jani.kozina@gmail.com

Dr. Barbara Lampič
Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Aškerčeva 2,
SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
e-naslov: barbara.lampic@ff.uni-lj.si

Karmen Peternelj
Zalog 4,
SI – 6230 Postojna, Slovenija
e-naslov: karmen.peternelj@gmail.com

Jernej Tiran
Čopova 5,
SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
e-naslov: nejc_tiran@planet.si

Izvleček
Leta 2003 ustanovljen Krajinski park Goričko se uvršča med najmlajša zavarovana območja v Sloveniji, po svoji površini pa je takoj za Triglavskim narodnim parkom največje širše zavarovano območje. Prav zavarovanje kot ukrep varstva narave lahko za Goričko predstavlja novo razvojno perspektivo.
V prispevku smo na podlagi rezultatov terenskega anketiranja domačinov in obiskovalcev ovrednotili ključne razvojne priložnosti, ugotavljali že aktivirane pa tudi še neizkoriščene možnosti za trajnostni razvoj celotnega območja.

Ključne besede: Zavarovana območja, razvojni potenciali, omejitve razvoja, vloga domačinov, regionalni razvoj, Krajinski park Goričko.

GORIČKO LANDSCAPE PARK: OBSTACLES AND OPORTUNITIES FOR DEVELOPMENT OF PROTECTED AREA

Abstract
Goričko Landscape park, which was established in 2003, is one of the youngest and one of the biggest protected areas in Slovenia. The protection of this area itself could represent a potential for development.
A survey among the local people and tourists was carried out in Goričko Landscape park. In this article potentials for development and sustainable development, basing on the results of the survey, are described and evaluated.

Key words: Protected areas, potentials for development, limitations of development, local initiative, regional development, Goričko Landscape park.

1. Uvod

Goričko je gričevnata pokrajina v skrajnem severovzhodnem delu Slovenije, skoraj v celoti zgrajena iz terciarnih usedlin nekdanjega Panonskega morja. Z zahodne, severne in vzhodne strani je omejena z državno mejo, na jugu pa se zaključi s prehodom pobočij v polja ravninskega dela Prekmurja. S površino 462 km^2 se uvršča med največja zavarovana območja pri nas. V parku na območju enajstih občin prebiva preko 23.000 prebivalcev, gostota poselitve znaša 42 preb./km^2. Zaradi velike biotske raznovrstnosti se velika večina območja uvršča med območja Nature 2000, ki obsega evropsko omrežje ekološko pomembnih območij narave, določenih predvsem na podlagi direktive o habitatih iz leta 1992 in direktive o pticah iz leta 1979. Na Goričkem se nahajajo številne naravne in kulturne znamenitosti, značilno pa je tudi po številnih posebnostih. Gre za območje z najmanjšo količino padavin v Sloveniji, kljub temu pa se lahko pohvali s pestrostjo kmetijskih kultur. Za pokrajino je značilno prepletanje vinogradov, sadovnjakov, travnikov in s številnimi kulturami poraslih njiv, ki se obenem dopolnjujejo z naselji, zaselki in posameznimi kmetijami. Pokrajini dajejo poseben pečat tudi stari mlini, stare, s slamo krite domačije, številne evangeličanske in katoliške cerkve, na Goričkem pa se nahaja tudi največji grad na Slovenskem. Izrednega pomena sta Bukovniško in Ledavsko jezero, na katera se v zadnjem času naslanja razvoj turizma.

Zaradi izjemnih naravnih in kulturnih vrednot se je v devetdesetih letih 20. stoletja pojavil predlog ustanovitve Krajinskega parka Goričko (v nadaljevanju KP Goričko), ki naj bi z narodnim parkom Őrség na Madžarskem in naravnim parkom Raab na Avstrijskem Gradiščanskem tvoril prvi trideželni park v Evropi (Hull 2006). Uresničitev tega predloga je leta 1999 predvidel tudi Nacionalni program varstva okolja, dokončno pa je območje Goričkega dobilo status krajinskega parka z uredbo (UL RS št. 22/2003) leta 2003, s čimer sodi med mlajša zavarovana območja pri nas. Nameni ustanovitve parka so: zavarovanje naravnih vrednot in ohranitev biotske raznovrstnosti, omogočanje razvojnih možnosti prebivalstva na tem območju, čezmejno sodelovanje ter povezovanje gospodarskega in socialnega razvoja na območju parka.

Zavarovana območja že sama po sebi izkazujejo določeno prednost, saj so si status varovanja pridobila zaradi specifičnih lastnosti, ki jih odlikujejo pred ostalimi območji. Prav te prednosti so osnova, na kateri bi morala svoj razvoj graditi zavarovana območja pri nas. Definicija krajinskega parka kot območja s poudarjenim kakovostnim in dolgotrajnim prepletom človeka

z naravo, ki ima veliko ekološko, biotsko ali krajinsko vrednost za Goričko še kako drži (UL RS 96/2004).

Namen prispevka je predstaviti razvojne možnosti KP Goričko. Prikazane so razvojne omejitve in možnosti za razvoj parka, kot jih vidijo domačini. Posebno poglavje je namenjeno opisovanju vključenosti domačinov v razvoj zavarovanega območja, zadnje poglavje pa predstavlja zaznavanje razvojnih možnosti KP Goričko v očeh njegovih obiskovalcev.

Podatki so bili zbrani s terenskim delom (anketiranje) v okviru projekta »Trajnostno gospodarjenje v zavarovanih območjih«, ki je potekal na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v obdobju od leta 2006 do 2008. KP Goričko je predstavljal enega od štirih sondnih območij raziskave, v katerem je bilo anketiranih 81 domačinov in 46 obiskovalcev. Zaradi širše primerjave med zavarovanimi območji je bila večina zastavljenih vprašanj zaprtega tipa. V nadaljevanju so prikazane glavne ugotovitve za predstavljeno območje.

2. Razvojne omejitve na območju Krajinskega parka Goričko

Širše območje in prebivalstvo Krajinskega parka Goričko se spopada s številnimi razvojnimi problemi, ki so povezani z obmejno lego, prometno (in posredno tudi gospodarsko) odmaknjenostjo, specifičnimi naravnimi omejitvami, pa tudi zgodovinskim razvojem. Njihovo poznavanje in razumevanje je izredno pomembno za iskanje resničnih razvojnih potencialov, saj so pogosto vzrok za nezadovoljiv razvoj na določenem območju.

Med prebivalci smo ugotavljali, kako občutijo in prepoznajo različne razvojne probleme v domačem okolju. Pokazalo se je, da so na območju Goričkega za prebivalstvo številni problemi zelo velikega pomena, najbolj pa izstopajo razmere v kmetijstvu, neurejena infrastruktura pa tudi neugodna demografska slika. Domačini vidijo največji problem v prenizkih dohodkih v kmetijstvu, saj je kar 82 % vprašanih ta problem označilo kot zelo velik.

Podatki o sestavi delovno aktivnega prebivalstva glede na sektor dejavnosti kažejo, da je Goričko še danes ena od najbolj agrarnih pokrajin v Sloveniji. Za Goričko je namreč značilen nadpovprečen delež prebivalstva, ki se ukvarja s kmetijsko dejavnostjo – 19,9 % (Trajnostni razvoj zavarovanih območij ... 2008), čeprav naravne razmere za to dejavnost niso najbolj ugodne. Na Goričkem so prsti namreč ponekod močno sprane, podzolizirane ali pa vlažne in ilovnate. Poleg erozije prsti se na tem območju pogosto pojavlja tudi poletna suša, dodaten problem pa predstavlja velikost kmetijskih gospodarstev, ki v povprečju ne dosegajo niti 5 ha (Janežič 2007). Problem finančne nezadostnosti se torej pojavlja v panogi, ki se srečuje s številnimi omejitvenimi dejavniki, kljub temu pa še vedno predstavlja vir dohodkov skoraj petini delovno aktivnih prebivalcev.

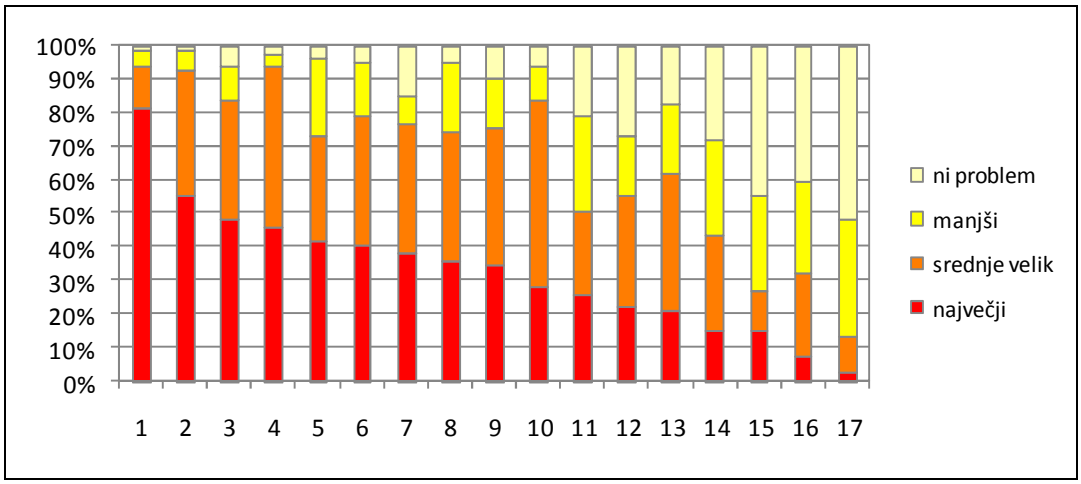

1: prenizki dohodki iz kmetijstva	10: slaba izobrazbena struktura
2: zaraščanje zemljišč	11: škodljive investicije
3: neurejena komunalna infrastruktura	12: nepovezanost lokalnega prebivalstva
4: staranje prebivalstva	13: pomanjkljiva zdravstvena oskrba
5: škoda, ki jo povzroča divjad	14: oddaljenost trgovine
6: neurejena cestna infrastruktura	15: industrializacija
7: odseljevanje prebivalstva	16: pritiski poselitve
8: uničevanje narave in rastlin	17: preveliko število obiskovalcev
9: zanemarjanje kulturne dediščine	

Slika 1: Zaznavanje problemov v KP Goričko s strani domačinov.

Nekonkurenčni položaj kmetijske panoge vodi tudi v opuščanje in nadaljnje zaraščanje površin, kar domačini smatrajo za enega večjih problemov (56 % anketiranih meni, da je to zelo velik problem, 37 % pa srednje velik). Gre za pojav, ki je povezan tudi z migracijskimi procesi, kot so izseljevanje, zdomstvo in dnevna migracija. Goričko ima zelo visok delež dnevnih delovnih migrantov, kar jasno nakazuje na pomanjkanje ustreznih delovnih mest oziroma možnosti za preživljanje v domačem kraju. Delež delovno aktivnih prebivalcev, ki morajo dnevno migrirati v drugo občino ali celo drugo regijo, znaša 55,6 % (Trajnostni razvoj zavarovanih območij ... 2008). Bližnji zaposlitveni center za območje Goričkega je predvsem Murska Sobota, pojavlja pa se tudi dnevna migracija na delo v tujino na Avstrijsko Štajersko in Gradiščansko (Gumilar 2007). V zadnjih petih desetletjih je za Goričko zelo značilen tudi pojav zdomstva. Z Goričkega so zdomci t. i. »prve generacije«, ki je prihajala z gospodarsko manj razvitih območij, kjer je bilo za celotno preslojeno kmečko prebivalstvo delovnih mest premalo. Tako so odhajali na začasno delo v tujino, kamor jih je vodila želja po boljšem zaslužku ali po zaposlitvi nasploh (Geografski atlas Slovenije 1998). V preteklosti so s svojimi prihranki financirali kmetijsko proizvodnjo, po vrnitvi domov pa večinoma opuščajo kmetovanje (Trajnostni razvoj zavarovanih območij … 2008).

Za območje KP Goričko je značilno tudi občutno zmanjševanje števila prebivalcev, saj je v obdobju 1961–2002 njihovo število s 35.098 upadlo na 23.043 – gre torej za zmanjšanje za eno tretjino v samo štirih desetletjih (Trajnostni razvoj zavarovanih območij ... 2008). Proces izseljevanja prebivalstva je v zadnjih letih verjetno že prešel v zaključno fazo in se postopoma umirja, anketa pa je pokazala, da ga tudi domačini niso uvrstili med najbolj pereče probleme. Goričko je po drugi strani z odprtjem nepremičninskega trga po vstopu Slovenije v EU zaradi zelo nizkih cen zemljišč (in nepremičnin) kar naenkrat postalo zanimivo za tuje kupce.

Domače prebivalstvo se v precejšnji meri zaveda tudi problema staranja prebivalstva. 46 % vprašanim se zdi to zelo velik problem, srednje velik pa 48 % vprašanih. Slaba starostna struktura lahko predstavlja oviro z vidika nadaljnjega razvoja, saj je z njo povezano pomanjkanje tistih, ki bi lahko v večji meri prevzeli razvojno pobudo v svoje roke, hkrati pa tudi opozarja na pojav procesa zmanjševanja števila prebivalcev. Iz podatkov za območje KP Goričko je mogoče razbrati, da je tamkajšnje prebivalstvo nadpovprečno staro, saj je kar 13,7 % prebivalcev starih nad 70 let (Slovenija – 9,8 %), vrednost indeksa staranja pa znaša 131 (Slovenija – 103). Na razmeroma staro prebivalstvo opozarja tudi visok delež upokojencev, ki znaša 24,5 % (Slovenija – 23,6 %). Vsi ti podatki potrjujejo, da imamo opravka z zelo neugodnimi demografskimi razmerami (Trajnostni razvoj zavarovanih območij ... 2008).

Izobrazbo domačega prebivalstva domačini uvrščajo med večje probleme, saj 28 % slabo izobrazbeno strukturo uvršča med zelo velike, 56 % pa med srednje velike probleme. Izobrazbena sestava prebivalstva je na območju parka podpovprečna, kar je vsekakor eden izmed pomembnih omejitvenih razvojnih dejavnikov – delež prebivalcev z višjo in visoko izobrazbo je namreč komaj 3,7 %. Velik problem predstavlja tudi visoka stopnja brezposelnosti; leta 2005 je bilo brez zaposlitve kar 20 % aktivnega prebivalstva, po najnovejših podatkih za konec leta 2008 pa je v 11 občinah na območju parka brezposelnih 1.675 prebivalcev. Zaskrbljujoč je podatek, da se je v obdobju 2000–2005 stopnja brezposelnosti med prebivalci povečevala (Trajnostni razvoj zavarovanih območij ... 2008), v zadnjih treh letih se je nekoliko znižala, v drugi polovici leta 2008 pa se zopet počasi povečuje.

Anketirani prebivalci vidijo razvojne omejitve tudi v slabi infrastrukturni opremljenosti. Neurejeno komunalno infrastrukturo je kot zelo velik problem izpostavilo 48 % prebivalcev, 36 % pa jih meni, da gre za srednje velik problem. Prav tako se jim zdi problematična tudi neurejena cestna infrastruktura: kot zelo velik problem jo je izpostavilo 41 %, kot srednje velik pa 38 % vprašanih. KP Goričko spada med obmejna območja, v katerih se težave z infrastrukturno opremljenostjo nasploh pojavljajo zelo pogosto. Na območju parka so prisotne le lokalne in regionalne ceste, ki pa so na nekaterih odsekih v slabem stanju. Prometna dostopnost se je z izgradnjo pomurskega avtocestnega kraka in obuditvijo železniške povezave do madžarske meje nekoliko izboljšala.

3. Iskanje možnosti za razvoj Krajinskega parka Goričko

Po Zakonu o ohranjanju narave so deli narave, ki vsebujejo posebne vrednostne lastnosti, opredeljeni kot naravne vrednote. Vrednote v širšem pomenu besede so vse tisto, čemur priznavamo določeno vrednost in posledično tudi določeno prednost.

Na vprašanje o sami vrednosti posameznih naravnih, kulturnih idr. sestavin so domačini krajinskega parka najvišje vrednotili splošno najbolj prepoznane vrednote zavarovanih območij. To so mirno in čisto okolje, lepa narava, bogato rastlinstvo in živalstvo ter kvalitetna pitna voda. Visoko vrednost so pripisali tudi kulturni in zgodovinski dediščini, običajem in tradicionalnim znanjem. Podatek ni presenetljiv, saj je bila za zavarovanje Goričkega ključna bogata kulturna dediščina z ohranjeno kulturno pokrajino.

Območja varovanja združujejo okoljske, kulturne, socialne in človeške potenciale in kot taka nudijo ugodne razmere za nadzorovan regionalni razvoj na osnovi dejavnosti, ki so v skladu s

cilji ohranjanja narave in kulturne dediščine ter hkrati nudijo priložnost za razvoj sonaravnih dejavnosti.

Anketirani prebivalci parka vidijo največje gospodarske priložnosti za razvoj območja v različnih oblikah turistične dejavnosti – izletniškem turizmu (99 %), turizmu na kmetijah (98 %), stacionarnem (86 %) in kulturnem turizmu (85 % anketiranih). Kot izjemno pozitivno pa ocenjujemo tudi dejstvo, da visok razvojni potencial pripisujejo tudi ekološkemu kmetijstvu (89 %), tradicionalni domači obrti (81 %) ter proizvodnji in prodaji lokalnih izdelkov (79 % anketiranih).

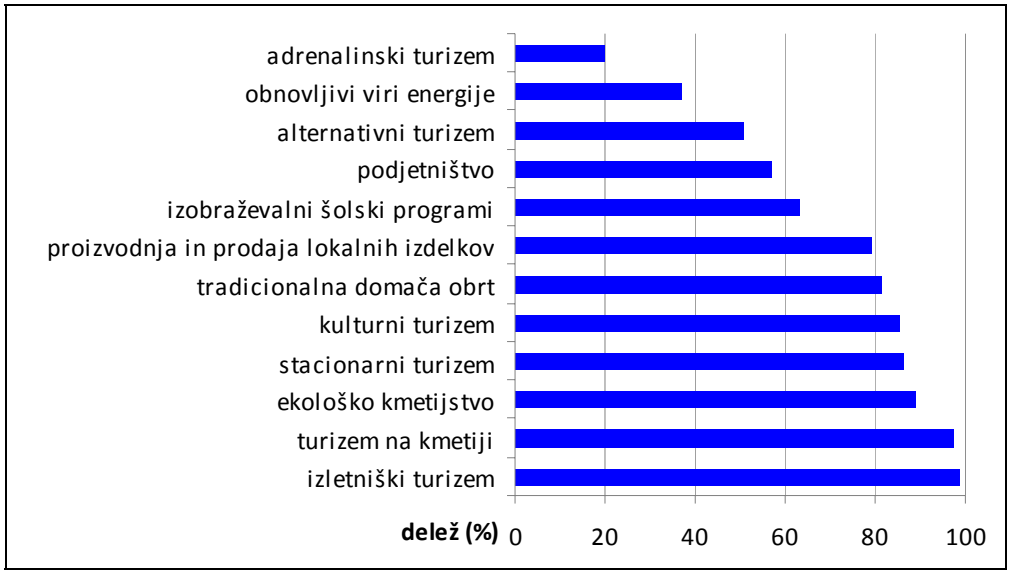

Slika 2: Domačini in njihovo zaznavanje razvojnega potenciala v posameznih dejavnostih.

Če analiziramo želje domačinov in dejanske možnosti, ki jih ponuja okolje KP Goričko, lahko izluščimo več razvojnih potencialov. Zaradi bogate kulturne dediščine (npr. sakralni objekti, stari mlini, grad v naselju Grad idr.) in edinstvenega prepletanja kulturne in naravne pokrajine se območje lahko razvija v smeri različnih oblik turizma (izletniški, kulturni, izobraževalni, kulinarični turizem in turizem na kmetijah). Osnovni temelji za njegov razvoj so že postavljeni, saj razpolaga KP Goričko z dokaj bogato mrežo raznovrstnih tematskih poti – od kolesarskih, gozdnih, gozdno-učnih, naravoslovnih, vinskih, pa do kulturnih in nenazadnje energetskih. Pestra je tudi ponudba različnih, danes že tradicionalnih dogodkov in prireditev (npr. Jesenski bazar, Borovo gostüvanje, Den meštrov z Goričkoga, Grajov den; prireditve ob noči čarovnic, martinovanje idr.) (Medmrežje 1). Vzporedno z razvojem turizma je smiselno tudi spodbujanje drugih dejavnosti, ki turistično ponudbo bogatijo. Glede na pomemben delež v kmetijstvu zaposlenega prebivalstva bi vsekakor morali razvijati ekološko kmetovanje. Zaenkrat je v KP Goričko evidentirana le ena ekološka kmetija – Čebelji gradič v Rogašovcih (Medmrežje 2), razdrobljena majhna posest ter slabše naravne razmere za intenzivno kmetovanje pa so pogoji, ko je preusmeritev v ekološko kmetijstvo razmeroma enostavna in predvsem smiselna. Na obe dejavnosti pa lahko navežemo še tretjo »tržno nišo«, to je bogata kulinarika, ki bi lahko v prihodnje postala eden od zaščitnih znakov tega območja. Jedi iz buč, bučnega olja, medu in drugih izdelkov, ki so značilne za ta prostor, bi se lahko povezale in prodajale pod enotno blagovno znamko, o kateri v samem parku že intenzivno razmišljajo.

Vzporedno z naštetimi dejavnostmi je smotrno spodbujati tudi proizvodnjo in prodajo lokalnih izdelkov, kar podpirajo zlasti bolj izobraženi domačini ter tradicionalna znanja in

obrti - za njihovo spodbujanje so navdušeni predvsem starejši. Ravno starejša populacija je tista, ki še obvlada različna tradicionalna znanja in obrti ter bi jih ob ustreznih pogojih lahko prenesla na mlajše rodove; lep primer je slamokrovstvo na turistični kmetiji Ferencovi, kjer so na pobudo gospodarja za opravljanje te dejavnosti izučili 8 ljudi (Na Goričkem spet pokrivajo s slamo 2007). Starejšo populacijo je tako zaradi njene številčnosti in ustreznih znanj, ki jih poseduje, potrebno v prihodnosti v večji meri vključevati v razvoj dejavnosti na območju parka.

4. Vključenost domačinov v delovanje parka

Uspešno varovanje in razvoj sta mogoča le ob dobrem medsebojnem sodelovanju vseh ključnih udeležencev v prostoru, od lokalnega prebivalstva, lokalnih skupnosti in društev do gospodarskih subjektov. Njihovo sodelovanje mora temeljiti na zaupanju ter zdravi kooperativnosti, sočasno pa je potrebno tudi sodelovanje z državo. Zelo pomembno, če ne ključno vlogo, pa tu igra upravljavec zavarovanega območja, ki je primoran komunicirati z vsemi udeleženci, njegov uspeh pri vodenju in usmerjanju razvoja zavarovanega območja pa je v največji meri odvisen od njihovega medsebojnega učinkovitega sodelovanja. Te razmere vplivajo na stopnjo razvoja socialnega kapitala, ki je pogoj za gospodarski razvoj, uvajanje inovacij, krepitev identitete in občutka pripadnosti prebivalstva ter za povezovanje in delovanje skupnosti na formalnem in neformalnem nivoju in tako predstavlja temelj razvoja zavarovanega območja.

Za nadaljnji razvoj KP Goričko je zelo pomembna višja stopnja vključenosti domačinov v razvoj zavarovanega območja. Na različne načine, bodisi aktivno (podjetniki, aktivno članstvo v različnih društvih) ali pa pasivno (informiranje obiskovalcev, sodelovanje na prireditvah idr.) je po naši raziskavi vključenih slabih 20 % anketiranih prebivalcev. Vzroke za razmeroma skromen delež vključenosti domačinov gre iskati predvsem v kratkem obstoju krajinskega parka, saj je eno najmlajših zavarovanih območij v Sloveniji, komunikaciji s prebivalstvom pa v fazi ustanavljanja ni bilo posvečeno dovolj pozornosti (Trajnostni razvoj zavarovanih območij … 2008). Pomembni dejavniki slabše vključenosti so tudi že omenjeni slaba izobrazbena in starostna struktura ter tradicionalno iskanje dela izven območja Goričkega (zdomstvo in dnevne delovne migracije), s čimer se zmanjšuje navezanost prebivalcev na domače okolje.

Z anketo smo ugotavljali pripravljenost domačega prebivalstva za sodelovanje pri razvoju parka v prihodnje (Slika 3). Domačini so pokazali malo interesa tudi za morebitno aktivnejše sodelovanje. Željo po včlanitvi v lokalno društvo, ki bi aktivno sodelovalo pri razvoju območja, je tako izrazilo le 27 % anketiranih domačinov. Za dejavnosti kot sta ponudba storitev (gostinske storitve, prikaz tradicionalnih znanj, vodenje turističnih skupin in trženje lokalnih izdelkov) in aktivno sodelovanje pri upravljanju je značilen še nižji odstotek angažiranosti. Še največ domačinov (72 %) bi k razvoju območja pripomoglo na pasiven način, z urejenostjo svoje hiše, gospodarskih poslopij in okolice.

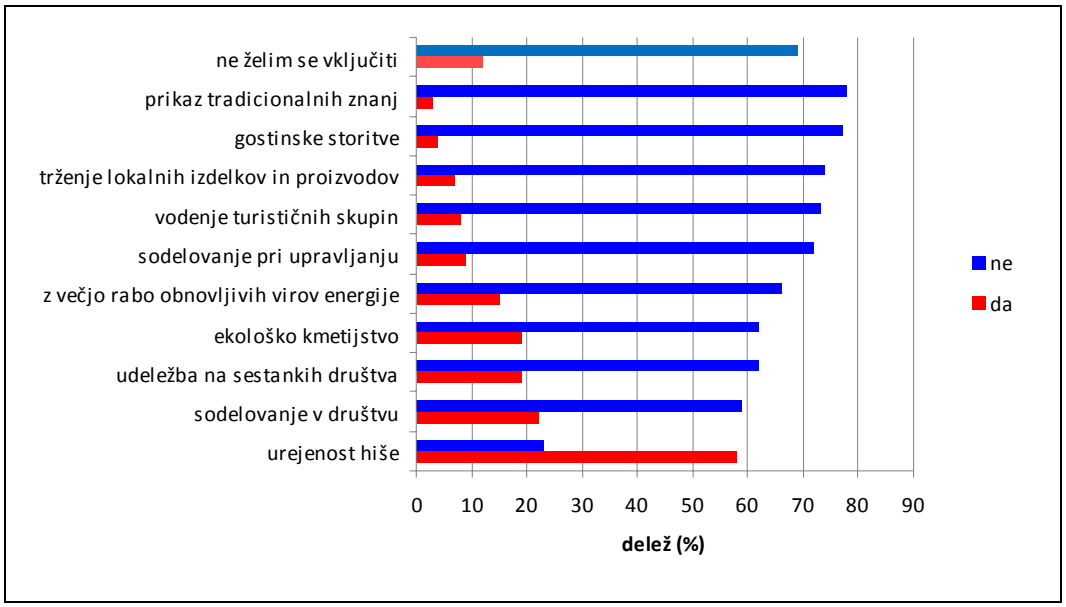

Slika 3: Pripravljenost domačinov KP Goričko na sodelovanje pri razvoju območja v prihodnosti.

Ena od prednostnih nalog prihodnjih upravljavskih načrtov KP Goričko bi tako morala biti prizadevanje za dvig stopnje vključenosti lokalnega prebivalstva pri nadaljnjem razvoju parka in krepitve socialnega kapitala med vsemi udeleženci parka nasploh. Primer Krajinskega parka Logarska dolina nazorno prikazuje, da ja aktivna vključenost domačinov v razvoj eden izmed predpogojev za bolj uspešno upravljanje in gospodarjenje z zavarovanim območjem. Ta naloga bo zaradi neugodne starostne in izobrazbene strukture še toliko težja, ni pa nemogoča. Domačinov, ki se v prihodnje ne želijo vključiti v razvoj samega parka, je sorazmerno malo (15 % anketiranih). Zato mora upravljavec parka v prihodnosti zasnovati projekte, ki izhajajo iz potreb in želja domačega prebivalstva in na ta način pritegniti tudi njihovo pozornost. Predvsem pa se mora povezati tudi z drugimi aktivnimi udeleženci v prostoru (občinami, društvi, podjetji idr.), jih aktivirati ter povezati v celoto, saj bodo le na ta način razvojni projekti na območju parka uspešni.

5. Krajinski park Goričko v očeh obiskovalcev

Na bodoči razvoj KP Goričko bodo pomembno vplivali tudi vsi obiskovalci, ki bodo z različnimi cilji obiskovali to območje. S svojimi željami, zahtevami, potrebami so sooblikovalci razvoja v zavarovanem območju. Z anketiranjem naključnih obiskovalcev smo želeli ugotoviti predvsem vzroke za obisk tega območja, trenutne glavne turistične cilje obiska in njihovo percepcijo privlačnih območij. Podobno kot domačini tudi obiskovalci največje vrednosti parka vidijo v naravnem okolju (mirno in čisto okolje, lepa narava ter bogato rastlinstvo in živalstvo), večje vrednosti pa pripisujejo tudi kulturnim znamenitostim (zgodovinska in kulturna dediščina, tradicionalna poselitev ter običaji in tradicionalna znanja).

Skladno z dojemanjem vrednosti, obiskovalci kot enega najbolj pomembnih razlogov za obisk poleg neokrnjene narave navajajo še možnost izvajanja aktivnosti v naravi (sprehodi, kolesarjenje) in ogled naravnih znamenitosti. Med slednjimi so najpogosteje izpostavili obe največji jezeri, Bukovniško in Ledavsko. Eden od pomembnejših razlogov za obisk je tudi ogled kulturne znamenitosti (zlasti gradu Grad, največjega grajskega kompleksa v Sloveniji),

pomemben razlog je tudi dobra domača hrana. Govorimo lahko o t. i. kulinaričnem turizmu, ki bi ga na Goričkem veljalo še bolj spodbujati, saj ima že sedaj dobro promocijo tipične domače hrane, predvsem jedi iz buč in bučnega olja ter žit.

Zanimalo nas je tudi, katera so po mnenju obiskovalcev najbolj privlačna območja. To smo naredili s pomočjo mentalnih kart. Obiskovalci so morali na karti parka začrtati do 3 območja, ki so po njihovem mnenju najbolj privlačna. Za takšna so se izkazala grad v naselju Grad z okolico, Ledavsko in Bukovniško jezero ter bližina tromeje z najvišjim vrhom Goričkega, Sotinskim bregom (418 m). Po mnenju anketiranih obiskovalcev ta območja izstopajo po turistični privlačnosti. V najbolj privlačnih območjih oziroma v njihovi bližnji okolici bi bilo potrebno povečati in/ali izboljšati nastanitvene zmogljivosti, predvsem pa poskrbeti za dodatno turistično ponudbo, seveda ob upoštevanju okoljskih obremenitev, ki so še sprejemljive za ta prostor.

Med lokalnimi kulturnimi znamenitostmi (grad v Gradu, cerkve, kmečke hiše, …), ki so jih obiskovalci navedli kot razlog za obisk, jih je 66 % tudi znotraj območij največje privlačnosti. Od naravnih znamenitosti (jezera, tromeja, naravna pokrajina, bioenergetske točke, …) pa je takih le 38 %. Iz tega je moč sklepati, da obiskovalci KP Goričko območja največje privlačnosti v večji meri povezujejo s kulturno dediščino in kulturno pokrajino kot z naravno pokrajino, kljub temu da naravne znamenitosti kot razlog za obisk nekoliko prevladujejo nad kulturnimi.

Obiskovalci vidijo največjo priložnost za razvoj zavarovanega območja v ekološkem kmetijstvu, izletniškem turizmu in turizmu na kmetijah. Gre za dejavnosti, ki se med seboj dobro dopolnjujejo in je z njihovim medsebojnim spodbujanjem možno doseči multiplikativne učinke. Pomembna razvojna potenciala krajinskega parka pa bi po mnenju obiskovalcev lahko bila tudi tradicionalne domače obrti in kulturni turizem.

Kot največjo pomanjkljivost zavarovanega območja so obiskovalci navedli nezadostno informiranje o znamenitostih, možnih aktivnostih in obstoječi turistični ponudbi. Velika večina obiskovalcev parka je izrazila tudi nezadovoljstvo z urejenostjo območja in ohranjenostjo kulturne dediščine. Pri tem so izpostavili zlasti problem propadanja tradicionalnih hiš, s čimer izginjajo lokalne arhitekturne posebnosti. Med pomembnejše pomanjkljivosti zavarovanega območja pa po mnenju obiskovalcev sodi tudi pomanjkanje prenočitvenih zmogljivosti. Povečanje slednjih je tu v okviru majhnih, individualnih nastanitvenih objektov (kampi, turistične kmetije) vsekakor nujno, saj je krajinski park za mnoge obiskovalce preveč oddaljen za enodnevni izlet.

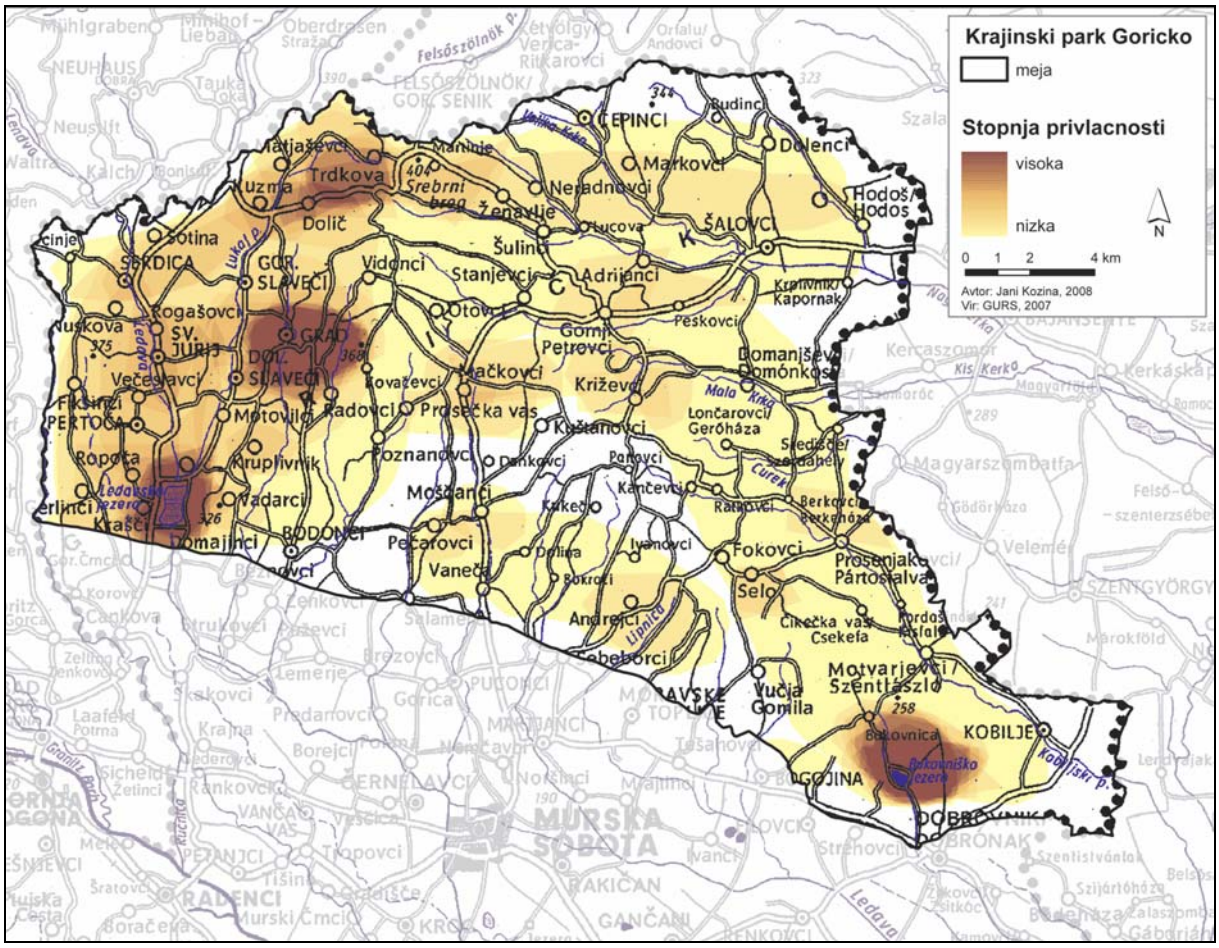

Slika 4: Najbolj privlačna območja v KP Goričko.

6. Zaključek

KP Goričko je že zaradi svoje velikosti ter števila prebivalcev, ki v njem živi, eno najpomembnejših, pa hkrati razvojno slabo izkoriščenih zavarovanih območij v Sloveniji. Zaradi kratkega staža zavarovanja manjka tradicija varovanja, vendar je treba poudariti, da gre za edinstveno kombinacijo varovanja narave in kulturne dediščine v najširšem pomenu besede.

KP Goričko ima zaradi edinstvenih lastnosti, zaradi katerih si je pridobil status zavarovanega območja, številne še neizkoriščene razvojne potenciale, po drugi strani pa se spopada z velikimi razvojnimi omejitvami, kot so neugodne razmere v kmetijstvu, ki je na Goričkem še vedno ena izmed najpomembnejših gospodarskih panog, propadanje tradicionalne kulturne pokrajine, neugodna demografska in izobrazbena struktura ter slaba infrastrukturna opremljenost.

Glavni razvojni potenciali v KP Goričko se kažejo v različnih oblikah turistične dejavnosti (npr. turizem na kmetijah, izletniški, izobraževalni in kulturni turizem) ter nekaterih dejavnosti, ki bogatijo turistično ponudbo (ekološko kmetijstvo, tradicionalne domače obrti, proizvodnja in prodaja lokalnih izdelkov, kulinarična ponudba). Vsi omenjeni potenciali so trajnostno osnovani ter izhajajo iz lokalnih virov ter želja in potreb domačega prebivalstva.

Na bodoči razvoj KP Goričko bodo pomembno vplivali tudi vsi obiskovalci, ki bodo z različnimi cilji obiskovali to območje. Po turistični privlačnosti izstopajo grad v naselju Grad z okolico, Ledavsko in Bukovniško jezero ter bližina tromeje z najvišjim vrhom Goričkega, Sotinskim bregom (418 m). V najbolj privlačnih območjih bi bilo potrebno povečati in/ali izboljšati nastanitvene zmogljivosti, predvsem pa poskrbeti za dodatno turistično ponudbo.

Pri sami organizaciji upravljanja tako velikega poseljenega območja ima velik pomen ustrezno vključevanje in angažiranje vseh ključnih udeležencev v prostoru, vključno z lokalnim prebivalstvom. Rezultati raziskave so pokazali, da je stopnja vključenosti domačinov v razvoj krajinskega parka zelo nizka. Dvig stopnje razvoja socialnega kapitala mora v prihodnje postati ena od ključnih nalog upravljavca parka, saj nedvomno pomeni temelj razvoja zavarovanega območja.

Viri in literatura

Geografski atlas Slovenije – država v prostoru in času, 1998. DZS, Ljubljana, str. 360.

Gumilar, D. 2007: Sodobni migracijski procesi. V: Človek v koraku z naravo. 10. geografsko-raziskovalni tabor Goričko 2006, Grad, 2.–9. julija 2006. Društvo mladih geografov Slovenije, Ljubljana, str. 40–44.

Kociper, A. 2007: Na Goričkem spet pokrivajo s slamo. Slovenske novice (21. 4. 2007).

Lampič, B., Mrak, I. 2008: Vrednote, vrednosti in razvojni potenciali območij varovanja. V: Vrednotenje okolja in prostora. Dela 29, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana, str. 145–159.

Medmrežje 1: http://www.park-goricko.org/ (24. 12. 2008).

Medmrežje 2: http://www.eko-kmetije.info/ (5. 3. 2007).

Medmrežje 3: http://www.stat.si/popis2002 (13. 5. 2006).

Medmrežje 4: http://e-uprava.gov.si/ispo/brezposelnost/zacetna.ispo (28. 12. 2008).

Tiran, J. Kozina, J., Gostinčar, P., Pirjevec, E. 2008: Razvojni potenciali zavarovanih območij. V: Vrednotenje okolja in prostora. Dela 29, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana, str. 177–192.

Trajnostni razvoj varovanih območij – celostni pristop in aktivna vloga države: trajnostno gospodarjenje v varovanih območjih z vidika doseganja skladnejšega regionalnega razvoja: končno poročilo, 2008. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana, str. 188.

Uredba o krajinskem parku Goričko, 2003. Uradni list RS št. 22.

GORIČKO LANDSCAPE PARK: OBSTACLES AND OPORTUNITIES FOR DEVELOPMENT OF PROTECTED AREA

Summary

Goričko Landscape Park (Krajinski park Goričko – KP Goričko) was established in 2003 and is one of the youngest and covering an area of 462 km^2 makes it one of the biggest protected areas in Slovenia. A survey among the local people and tourists was carried out in KPG. Potentials for development and sustainable development, basing on the results of the survey, are described and evaluated.

Goričko Landscape Park is facing a number of development problems which derive from its position near the border, traffic and economic isolation, specific natural restrictions etc. The local people were asked what they thought were development problems in their region. Judging from the answers we collected, the biggest drawbacks in the area are the following: discouraging situation in farming, poor infrastructure and demographical problems.

Despite some natural disadvantages Goričko is one of the most agricultural areas in Slovenia. One fifth of the local inhabitants is dependent on farming, even though the income from farming is quite low. Poor conditions in farming lead to abandoning of this activity and overgrowing of cultivated land which are one of the biggest problems as the local people think. Demographic problems are also common for KP Goričko. Migrations throughout the history and aging of the population result in decreasing number of inhabitants in this area. The locals stated that poor education structure is also one of the problems in KPG. Comparing to Slovenian average education structure, Goričko is under average. The locals also see poor road infrastructure as a problem.

The local people were also asked which were, in their opinion, the main qualities and potentials for development in Goričko Landscape Park. Natural features, such as peacefulness, unpolluted environment, unspoilt nature, diversity of flora and fauna and quality of potable water are highly valued by the local people. They also mentioned cultural and historical heritage, local customs and traditional arts. The results are not surprising as this area is protected because of these qualities. The local people recognised potentials for development in different tourism branches – hiking tourism, agritourism, sustainable rural tourism and cultural tourism. Organic farming, traditional arts and crafts, and the production and sale of local products were also mentioned. If we analyse the local people's opinion and compare it to the actual potentials of Goričko Lanscape Park, some potentials for development could be pointed out: different tourism branches and other activities connected to tourism, organic farming, production and sale of local products.

Successful protection regime and development of an area can only be achieved when the local people, the local government, different associations and local companies take part in the process. In the survey the local people were asked how they would contribute to the development of the park in the future and in what extent they are involved at the moment. The engagement of the locals is quite low that is why in the future KP Goričko should try to engage the local people in the development more as it is extremely important for the further development of this area.

Visitors (tourists) are also an important factor when planning activities in a protected area. A survey among tourists was carried out. We asked them which were the main qualities of KPG, what was their reason for a trip to this area and which were the most attractive areas to visit. Visitors highy value the natural features, cultural heritage and culinary specialities. We believe that culinary tourism should also be focused at.

They were given a map and were asked to draw areas which they thought were the most interesting to visit. The most attractive areas to visit are the castle Grad, Ledava Lake, Bukovnica Lake and Sotinski Breg. The results clearly show which are the highlighted areas from the tourists' point of view and, therefore, should be developed in the future. Additional tourist infrastructure also be should be built.

To sum up, the potentials for development based on the results of the survey and the actual situation in the Goričko Landscape Park are: different tourism branches (hiking tourism, agritourism, cultural tourism etc.), organic farming, traditional arts and crafts, the production and sale of local products and the offer of culinary specialities. These potentials for development are in compliance with the following principles: they result from the local sources, are related to local people's interests and are sustainable.